

Frågor och svar kring kränkande behandling

Vad är en kränkning?

Kränkning är ett paraplybegrepp där mobbning, trakasserier och övrig kränkande behandling ingår. Här ryms alla typer av handlingar som gör att en elev känner sig ledsen, sårad och mindre värd. Det kan till exempel vara nedsättande ord, ryktesspridning, förlöjliganden eller slag och sparkar. Kränkningarna kan även bestå av utfrysning eller hot. Det kan också vara kränkande behandling om någon skickar elaka mejl, sms eller kommentarer på sociala medier. Det är viktigt att komma ihåg att alla elever inte har samma förmåga att uttrycka att de varit kränkta. Skolan har ett ansvar att fånga upp signaler som typiskt sätt är kränkande och höra efter hur eleven uppfattat situationen.

Hur vet vi om eleven upplevt sig utsatt för kränkande behandling?

Om man som personal är osäker är det enklaste sättet att fråga eleven hur den uppfattat situationen och om eleven mår bra och känner sig trygg.

Ett annat sätt att göra bedömningen är att fråga sig om man hade ansett att det varit acceptabelt om det var vuxna som behandlat varandra på liknande sätt.

När är det inte fråga om kränkande behandling?

Utgångspunkten för skolans skyldigheter är elevens upplevelse om kränkande behandling. I skollagen finns allmänna befogenheter för rektor och lärare som inte är att betrakta som kränkande behandling. Med det menas att en rektor eller lärare får vidta sådana tillfälliga och omedelbara åtgärder som är befogade för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero eller för att komma till rätta med en elevs ordningsstörande beteende. En sådan åtgärd får endast vidtas om den står i rimlig proportion till sitt syfte och övriga omständigheter. Som exempel beslut om tillfälliga omflyttningar av elever i klassrummet, att ge elever tillsägelser/tillrättavisningar, att handgripligen sära på elever som bråkar, att förhindra elevens pågående skadegörelse. Rektorn eller en lärare får omhändertaga föremål som används på ett sätt som är störande i utbildningen eller som kan utgöra en fara för säkerheten i utbildningen. Ett omhändertaget föremål ska i normalfallet återlämnas vid skoldagens slut.

Om en elev anser sig utsatt för kränkande behandling, i samband med att skolan använt sig av dessa befogenheter, ska även detta anmälas och utredas.

Olika former av kränkningar?

Man brukar kategorisera kränkningar i psykiska, verbala och fysiska kränkningar.

Exempel på psykiska kränkningar är: utfrysning och subtila metoder som miner, gester, ignorering, undvikande, suckar och blickar.

Exempel på verbala kränkningar är: glåpord, skvaller, rykten, förtal och överdrifter.

Exempel på fysiska kränkningar är: tafsande, slag, sparkar, knuffar, sabotage och förföljelse.

Trakasserier

Trakasserier är när någon blir kränkt utifrån någon av de sju diskrimineringsgrunderna eller blir utsatt för sexuella trakasserier. Det räcker med en händelse för att någon ska göra sig skyldig till trakasserier.

Diskriminering

Diskriminering är när en vuxen i skolan, till exempel en lärare, missgynnar eller behandlar en elev sämre än andra och att det har samband med någon av diskrimineringsgrunderna; kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion och annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder. Elever kan inte diskriminera varandra i juridisk bemärkelse.

Mobbning

Med mobbning menas upprepade kränkningar mot en person under en längre tid. Det finns många olika sorters mobbning som till exempel fysisk, psykisk eller verbal mobbning. Vanligast är verbal mobbning vilket till exempel kan handla om taskiga kommentarer. I skollagen används inte begreppet mobbning. Enligt skollagens krav ska varje kännedom om en kränkning utredas och åtgärdas. Man bör undvika begreppet mobbning då det tenderar att signalera att det krävs upprepade signaler för att skolans skyldigheter ska träda in. Vid upprepade signaler om kränkande behandling ställs högre krav och skolan förväntas göra en allsidig och grundlig utredning om vad kränkningarna beror på samt vidta åtgärder för att kränkningarna ska upphöra.

Varför uppstår kränkningar?

Det finns sällan en enkel förklaring till varför kränkningar eller mobbning uppstår. Kränkningar handlar om komplexa processer där bakgrunden och anledningarna går att finna på flera nivåer. För att förstå en kränkningssituation är det viktigt att ha både ett individ-, grupp-, organisations- och samhällsperspektiv. Man bör även ha med sig ett normkritiskt perspektiv och tänka på de ”osynliga regler” som finns på olika nivåer i samhället.

Exempel på normer är könsnormer, etnicitetsnormer och heteronormer som handlar om hur killar respektive tjejer förväntas vara i samhället, att man kan bli olika behandlad beroende på vilket land man kommer ifrån samt att normen i samhället är att vara heterosexuell. De som avviker från normen riskerar att bli utsatta.

Vad är skolans skyldigheter?

Skolans skyldighet är att anmäla, utreda, vidta åtgärder för att förhindra kränkande behandling samt att följa upp åtgärder i syfte att elever ska vara trygga i skolan. Det är viktigt att skolan under arbetets gång bedömer om det varit fråga om kränkande behandling. Detta är speciellt viktigt i de fall där vuxna angetts utsätta elever. Det är också viktigt att följa upp ärendet till dess att det bedöms vara avslutat, när händelsen bedöms utagerad och eleven är trygg i skolan.

Varför ska skolan anmäla kränkningar till huvudmannen?

Det är en skyldighet enligt skollagen, eftersom det i sista hand är huvudmannen som ska se till att brister i verksamheten åtgärdas. Huvudmannen behöver också analysera och vidta åtgärder gällande kränkande behandling i det systematiska kvalitetsarbetet.

Vad menas med utredning om kränkande behandling?

Det innebär att skolan tar reda på vad som hänt. Det gör skolan genom att prata med inblandade elever och andra personer som kan ha sett, hört eller vet något om situationen. Utredningssamtal med eleven om kränkande behandling kan hållas innan vårdnadshavare informeras. Skolan avgör när ett sådant samtal ska hållas och vilka som ska delta. Skolans skyldighet att utreda gäller oavsett om en polisanmälan har gjorts eller om skolan har vårdnadshavares godkännande eller inte. En utredning ska dokumenteras.

Vilka åtgärder ska skolan vidta när en elev blivit kränkt?

Det är svårt att säga exakt vad skolan ska göra eftersom kränkningssituationer, elever och förutsättningar kan vara olika på olika skolor. Skolpersonal har ett övergripande tillsyns- och omsorgsansvar som syftar till att se till att elever utvecklar socialt samspel och är trygga i skolan. Det viktiga är att skolan ser till att eleven är fortsatt trygg och att skolan ser till att liknande situation inte uppstår igen.

Det är också viktigt att inte fokusera på den enskilda eleven och vad den ska göra för att inte bli utsatt igen. Att vidta åtgärder mot den utsatta kan upplevas som en dubbelbestraffning. Som exempel kan nämnas att flytta på den elev som blivit utsatt för kränkande behandling. Åtgärder ska vidtas både för den elev som blivit utsatt och den elev eller personal som utfört en kränkande handling men skolan ska också se till att vidta åtgärder på andra nivåer än individnivå. Det kan vara viktigt att på grupp- och organisationsnivå vidta åtgärder samt att arbeta med ett normkritiskt förhållningssätt i syfte att undvika kränkande behandling.

Att följa upp kränkande behandling, vad förväntas skolan göra?

Skolan förväntas vidta åtgärder så att eleven har en bra skolsituation och att skolan förhindrar liknande situationer i framtiden. Detta behöver skolan följa upp genom att prata med eleven och eventuellt elevens vårdnadshavare och att ha extra mycket tillsyn över den utsatta elevens skolsituation.

Dokumentation

Skolan behöver dokumentera kännedom, utredning och åtgärder.

Preskriptionstiden för kränkande behandling är 10 år, vilket innebär att man kan anmäla kränkande behandling till Skolinspektionen upp till tio år efter att det hänt. Det är viktigt att skolan kan redogöra för vilka åtgärder man vidtagit med anledning av att en elev ansett sig utsatt för kränkande behandling. Dokumentationen är en förutsättning för detta.

Är det bra med medling?

Det går inte att säga att medling är bra eller inte. Det beror på hur den genomförs. Det är viktigt att komma ihåg att det kan råda ojämn maktbalans mellan elever vilket kan innebära att medlingen blir ännu en arena för kränkningar och otrygghet mellan elever. För äldre elever

kan medling vara mer problematisk med anledning av att kränkningar i äldre åldrar i högre utsträckning tenderar att uttrycka sig på subtila sätt.

Är det bra med kamratstödjare?

Precis som vid medling är det svårt att säga om kamratstödjare är bra eller inte. Det beror på hur det organiseras och vilket ansvar som läggs på enskilda elever. Det är viktigt att poängtera att arbetet mot kränkande behandling alltid är ett vuxenansvar.

Nolltolerans mot kränkande behandling

Det är viktigt att skolan och skolledningen signalerar att det råder nolltolerans mot kränkande behandling i syfte att nå en skola där elever inte kränker varandra. Det är viktigt att vuxna tar ansvar, sätter gränser och vidtar åtgärder mot kränkande behandling. En tydlig ansvarsfördelning och arbetsgång för vad personal som får kännedom om kränkande behandling förväntas göra är en viktig förutsättning i detta arbete. Skolans rutiner för akuta situationer ska framgå av likabehandlingsplanen.

Kränkningar utanför skolan, vilka är skolans skyldigheter?

Skolan har skyldighet att vidta åtgärder om det har samband med verksamheten. Om eleverna har en konflikt utanför skolan kommer det troligtvis att följa med eleverna in i skolan. Får skolan kännedom om kränkande behandling och eleverna går på samma skola är det att betrakta som samband med verksamheten och skolans skyldighet att motverka kränkande behandling träder in.

Kränkningar på nätet, vilka är skolans skyldigheter?

Skolan förväntas inte vara aktiv på nätet där elever verkar. Däremot har skolan skyldighet att vidta åtgärder vid kännedom om att ett barn anser sig vara utsatt för kränkande behandling. Det som personal får veta genom sin aktivitet på nätet bör falla inom ramen för skolans kännedom. Om personal använder sig av nätet i sitt arbete är alla frågor och kommentarer att se som inkomna uppgifter till myndigheten, det vill säga skolan. Där har skolan långtgående skyldigheter att vidta åtgärder och följa upp bland annat kränkande behandling. Se även frågan ovan om kränkande behandling utanför skolan.

Om vuxen kränker elev

Utbildningsförvaltningen har rutiner när en elev uppgetts bli utsatt av personal.¹ Om det handlar om tillrättavisande, varit fråga om nöd eller nödvärn och varit proportionerligt behöver det inte handla om kränkande behandling även om eleven upplever sig kränkt. Det är viktigt att avgöra om det handlar om en kränkning eller inte, bland annat eftersom Barn- och elevombudet kan ha skadeståndsanspråk mot skolan och eventuella arbetsrättsliga åtgärder kan komma att vidtas mot personalen.

---

¹<https://pedagog.stockholm.se/Pedagog/1%20Nya%20sajten/I%20undervisningen/J%3%a4mst%3%a4ldhet/Rutiner%20n%3%a4r%20vuxen%20kr%3%a4nker%20elev%202013.pdf>

Likabehandlingsplan

Plan mot kränkande behandling och diskriminering är en plan som skolor ska upprätta varje år. Planen innehåller information om skolans arbete mot kränkningar och diskriminering. Planen kallas ibland även för likabehandlingsplan. Skolverket, Skolinspektionen och Diskrimineringsombudsmannen har ett webbverktyg som heter Plan för skolan, www.planforskolan.se. I verktyget kan man skapa skolans likabehandlingsplan och man får råd och vägledning om vad den bör innehålla.